

KARAR İNCELEMESİ:

MAHKEMEYE ERİŞİM HAKKI ve MAKUL SÜREDE YARGILANMA HAKKINA DAİR İNCELEMELER

Dilara Aydoğuş*

İncelemeye konu 2017/39270 Başvuru Numaralı ve 10/03/2020 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı,¹ Anayasa'nın 36. maddesi ile düzenlenen *mahkemeye erişim hakkı*'na müdahalenin Anayasa'nın 13. maddesi kapsamında sınırları ile ilgili değerlendirmeler içermektedir. Kararda, başvurusunun davacı olduğu bir dosyanın duruşmasına mazeret bildirmeksizin katılmaması nedeniyle dosyanın işlemde kaldırılması kararının başvurucuya tebliğ edilmemesi ve sonrasında davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinin, Anayasal haklar bakımından bir ihlal teşkil edip etmediği incelenmektedir.

I. OLAY

Başvurucu, 01/06/1990 – 20/06/2003 tarihleri arasında kesintisiz şekilde davalı işyerinde çalıştığını beyan edip, işverence Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirim yapılmaması nedeniyle hizmet tespit davası açmıştır. Yargılama süresince dosya iki kez Yargıtay'a taşınmış, Yargıtay'ın ikinci bozma kararının ardından yeni bir esas olarak İstanbul 22. İş Mahkemesi nezdinde görülmeye başlanmıştır.

İlk duruşma 17/11/2016 tarihinde yapılmış olup, başvurusunun ve davalının vekilleri huzurunda Mahkemece kurulan ara kararı ile bir sonraki duruşma, 19/01/2017 günü saat 10.30'a bırakılmıştır. 19/01/2017 günü saat 11.30'da duruşmaya başlanmasına karşın başvuru veya vekili, yoğunluk nedeniyle duruşmada hazır bulunmayıp dosyaya buna dair bir mazeret de sunulmamıştır. Mahkemece davacı tarafın dosyayı takip etmemesi nedeniyle dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmiş; 20/04/2017 tarihinde Mahkeme dosyanın işlemde kaldırılması yönünde hüküm kurmuştur. Gerekçeli karar ise başvuru vekiline 03/05/2017 tarihinde tebliğ olunmuştur.

11/05/2017 tarihinde başvuru vekili UYAP üzerinden dilekçe sunarak kararı temyiz etmiş, Yargıtay 10. Hukuk Dairesi, 12/10/2017 tarihinde ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.

* *Stajyer Avukat, İstanbul Barosu*

¹ 14/05/2020 tarih ve 31127 sayılı Resmi Gazete,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/05/20200514-17.pdf>

Nihai karar başvuruca 01/11/2017 tarihinde tebliğ edilmiş, bunun üzerine başvuruca 23/11/2017 tarihinde “mahkemeye erişim hakkı” ve “makul sürede yargılanma hakkı” ihlal edildiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunmuştur.

II. YARGI MERCİLERİNİN KARARLARI

a) İstanbul 7. İş Mahkemesi Kararı: Başvurucunun hizmet tespiti için açtığı dava, 20/02/2013 tarihinde ilk derece mahkemesi tarafından kısmen ret, kısmen kabul edilmiş; karar taraflarca temyiz edilmiştir.

b) Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Kararı: İlk derece mahkemesi tarafından verilen kararın taraflarca temyiz edilmesi üzerine Daire, eksik araştırma nedeniyle bozma kararı vermiştir.

c) İstanbul 22. İş Mahkemesi Kararı: Bozma kararını ardından dosya, yeni kurulan sosyal güvenlik mahkemelerinden İstanbul 22. İş Mahkemesi’ne gitmiş ve Mahkeme, bozmaya uyarak kısmen kabul kararı vermiştir.

d) Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Kararı: Taraflar ilk derece mahkemesi kararını yeniden temyiz etmiş ve Daire 12/04/2016 tarihinde, Mahkeme’nin bozmaya uymakla birlikte bozmanın gereğinin yerine getirilmemiş olması sebebiyle, yeniden bozma kararı vermiştir.

e) İstanbul 22. İş Mahkemesi Kararı: Yargıtay’ın 12/04/2016 tarihli ikinci bozma kararının ardından dosya, İstanbul 22. İş Mahkemesi nezdinde yeni bir esas numarası ile kaydedilmiştir. Başvuruca vekili ve davalı vekili 17/11/2016 tarihinde görülen duruşmaya katılmış ve ara kararı ile duruşmanın bırakıldığı tarihten haberdar olmuşlardır.

Buna karşılık başvuruca veya vekili 19/01/2017 tarihli ikinci celseye, duruşma tarihi kendilerine hukuka uygun şekilde bildirilmesine rağmen katılmayıp bu konuya ilişkin olarak herhangi bir mazeret de bildirilmemiştir. Bu nedenle Mahkeme, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 150/1 uyarınca; Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan tarafların, duruşmaya gelmemeleri sebebiyle dosyanın işlemde kaldırılmasına karar vermiştir.

Dosyanın işlemde kaldırılmasını takip eden 3 ay içerisinde, başvuruca dosyanın yenilenmesi yönünde herhangi bir talebi olmaması nedeniyle 6100 sayılı Kanun’un 150/5 hükmü ışığında, 20/04/2017 tarihinde Mahkeme, davanın açılmamış sayılmasına karar vermiştir.

f) Yargıtay 10. Hukuk Dairesi Kararı: Başvuruca vekili, İstanbul 22. İş Mahkemesi’nin davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararına karşı temyiz yoluna başvurmuş ve temyiz dilekçesinde 19/01/2017 günü aşırı yoğunluk nedeniyle sehven

duruşmayı atladıklarını, UYAP'ta dosya kapsamında dosyanın işlemde kaldırılmasına yönelik herhangi bir kayıt bulunmadığını, kararı zamanında öğrenemedikleri için başvuruçunun 10 yıldır sürdürdüğü davayı kaybettiğini belirtmiştir.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi ise 12/10/2017 tarihinde başvuruçunun temyiz istemini reddetmiş ve ilk derece mahkemesinin kararını yerinde bularak onamıştır.

c) Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararı (İnceleme Konusu Karar):

Anayasa Mahkemesi ("AYM"), 2017/39270 numaralı bireysel başvuruya ilişkin kararı 10/03/2020 tarihinde vermiş, bu karar 14 Mayıs 2020 ve 31127 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bahse konu kararda, Başvuruçunun "mahkemeye erişim hakkı" ve "makul sürede yargılanma hakkı"nın ihlal edilip edilmediğini incelemiştir:

1. Son duruşma tutanağının tebliğ edilmemesi sebebiyle başvuruçunun mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasının değerlendirilmesi

Anayasa Mahkemesi'ne göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("AİHS") 6/1 maddesi ve Anayasa'nın 36. maddesi ile düzenlenmiş olan mahkemeye erişim hakkının tanımı AİHS'de kesin olarak yapılmadığından mutlak bir hak olmayıp sınırlamalara tabi olabilir². Gerek AİHS gerekse Anayasa ile korunan haklara getirilecek sınırlamalar ise hakkın özüne dokunmayacak nitelikte olmalıdır.

Anayasa'nın 13. maddesi ile haklara müdahalenin sınırları çizilmiştir, buna göre; sınırlamalar bir kanuna dayanmak, meşru bir amaca yönelik olmak ve ölçülü olmak zorundadır. AYM'nin somut olaydaki değerlendirmesine göre Mahkeme'nin davanın açılmamış sayılması yönündeki kararı; 6100 sayılı Kanun'un 150. maddesine dayanmakta olup tarafların tasarruf yetkisi olan davaların az bir masrafla ve mümkün olan en kısa sürede çözülmesi yani usul ekonomisi amacına yöneliktir. Bu nedenle AYM'ye göre sınırlamanın kanuni ve meşru bir amaca yönelik olduğu açık olup olayda esas incelenmesi gereken husus ölçülülüktür.

Ölçülülük, hukuk devleti ilkesinden doğmakta olup müdahale ile müdahale ile gerçekleştirilmeye çalışılan amaç arasında elverişlilik, zorunluluk ve orantılılık olması gerekliliğidir. Ayrıca müdahalenin ölçülülüğü değerlendirilirken yasal düzenlemelere ek olarak somut olayın koşulları ve başvuruçunun tutumu da göz önüne alınmalıdır³.

Anayasa Mahkemesi'ne göre olayda değerlendirilmesi gereken mesele, Mahkeme'nin uygulaması ile dosyanın işlemde kaldırılmasına ilişkin duruşma

² Golder/Birleşik Krallık, No: 4451/70, 21/02/1975, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57496>

³ Ahmet Ersoy ve Diğerleri Başvurusu, B. No: 2014/4212, 05/04/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4212>

tutanağının kendisine tebliğ edilmemesinin başvuru üzerinde ağır bir yüke neden olup olmadığıdır:

- Başvuru vekili 17/11/2016 tarihli duruşmada hazır bulunduğundan 19/1/2017 tarihli dosyanın işlemde kaldırılması kararının verildiği duruşmadan haberdar olduğu
- Duruşmaya katılmaması veya usulüne uygun şekilde mazeret bildirmemesi halinde usul hukuku uyarınca doğabilecek sonuçları bilebilecek olduğu,
- Mahkeme'nin taraflarca takip edilmeyen dosyanın işlemde kaldırıldığına ilişkin duruşma tutanağını davacıya tebliğ etmek gibi bir yükümlülüğü olmadığı,

gerekçelerine dayanarak başvuru mahkemeye erişimi aşırı zorlaştırmadığından söz konusu müdahalenin ölçülü olduğuna karar verilmiştir.

Bu nedenle yukarıda açıklandığı üzere AYM, kanuni, meşru ve ölçülü olduğu sebebiyle yapılan müdahaleyi hukuka uygun bulmuş ve başvuru mahkemeye erişim hakkının zedelendiği iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olması sebebiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

2. Başvuru konusu yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının değerlendirilmesi

31/07/2018 tarihinde 7145 sayılı Kanun'un 20. maddesi ile, 6384 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun'a geçici madde eklenmiştir.

Bu geçici madde uyarınca, bu tarihte AYM önünde derdest veya bu tarihten sonra görülecek makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasına yönelik başvurular, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması gerekçesiyle reddedilecek, kabul edilemezlik kararının tebliğinden itibaren 3 ay içinde başvurulmak suretiyle Tazminat Komisyonu tarafından değerlendirilecektir.

AYM'nin 31/07/2018 tarihinden önce gerçekleştirilen makul sürede yargılanma hakkının ihlaline ilişkin bireysel başvurularda Tazminat Komisyonu'na başvurulması zorunluluğu ile ilgili kriterleri: Tazminat Komisyonu'na başvurunun ulaşılabilir olması, başarı şansı sunması ve yeterli giderim sağlama kapasitesi bulunmasıdır⁴.

⁴ Ferat Yüksel Başvurusu, B. No: 2014/13828, 12/09/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/13828>

AYM, somut olayda bu kriterleri uygulayarak Tazminat Komisyonu'na başvuru için gerekli koşulların mevcut olduğuna hükmetmiştir. Bu nedenle Tazminat Komisyonu'na başvuru yolu tüketilmeden bireysel başvuruda bulunulması, bireysel başvurunun ikincil niteliği ile bağdaşmayacağından, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle yargılamanın makul sürede tamamlanmaması bakımından başvuruya ilişkin kabul edilemezlik kararı vermiştir.

III. HUKUKİ MESELELER

İnceleme konusu kararda önem kazanan hukuki mesele, 6100 sayılı Kanun'un 150. maddesi ile düzenlenen taraflarca takip edilmeyen dosyanın işlemde kaldırılması kararının taraflara tebliğ edilmemesi halinde mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin hakkı ihlal edip etmediği noktasında toplanmaktadır.

Tarafların duruşmaya gelmemesi, sonuçları ve davanın açılmamış sayılması

MADDE 150- (1) Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir.

(2) Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, yargılamaya gelmeyen tarafın yokluğunda devam edilir veya dosya işlemde kaldırılır. Geçerli bir özrü olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez.

(3) Duruşma gününün belli edilmesi için tarafların başvurması gereken hâllerde gün tespit ettirilmemişse, son işlem tarihinden başlayarak bir ay geçmekle dosya işlemde kaldırılır.

(4) Dosyası işlemde kaldırılmış olan dava, işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenebilir. Yenileme dilekçesi, duruşma gün, saat ve yeri ile birlikte taraflara tebliğ edilir. Dosyanın işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileyen tarafça ödenir ve karşı tarafa yüklenemez. Bu şekilde harç verilerek yenilenen dava, eski davanın devamı sayılır.

(5) İşlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır.

(6) İşlemde kaldırılmasına karar verilmiş ve sonradan yenilenmiş olan dava, ilk yenilenmeden sonra bir defadan fazla takipsiz bırakılamaz. Aksi hâlde dava açılmamış sayılır.

(7) Hangi sebeple olursa olsun açılmamış sayılan davadaki talep dahi vaki olmamış sayılır.

IV. GÖRÜŞÜMÜZ

Tebliğatın usulüne uygun yapılması yalnızca usul hukukunu değil aynı zamanda tarafların Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile de korunan hukuki dinlenilme ve mahkemeye erişim hakkını da ilgilendiren temel bir meseledir⁵.

⁵ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, 2018/1393 Esas, 2018/5823 Karar, 24/05/2018, <http://kazanci.com.tr/gunluk/3hd-2018-1393.htm>

Hukuk sistemimizde gerek Tebligat Kanunu, gerekse E-Tebligat Yönetmeliği'nde UYAP sistemi üzerinden öğrenmenin tebligat niteliği taşıdığına ilişkin hiçbir düzenleme yer almamaktadır⁶.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihadına göre, uyuşmazlığa konu nihai karardan haberdar olma kriteri⁷ aranmakta olup, UYAP üzerinden davayla ilgili işlem yapan vekilin bu sırada nihai karar sonucunu ve gerekçesini kesin olarak öğrenme imkanına sahip olduğu kabul edilmektedir⁸. Dolayısıyla, AYM kararlarına göre haberdar olma kriterinin sağlanması için tebligat olmazsa olmaz koşul değildir; haberdar olma kriteri, tebligattan farklı yöntemlerle de sağlanabilir. AYM'nin bu içtihadı, öğrenme ve tebliğ alma kriterlerini ayırması bakımından da önemlidir.

Aynı şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de AİHS'nin 35. maddesi ile düzenlenen öğrenmenin mutlak olarak tebligatla gerçekleşmesi gerektiği yönünde kararları mevcuttur.

Öğrenme, kararın yazılı olarak tebliğ edilmesi gerekiyorsa tebliğinden itibaren başlamakla birlikte⁹, kanunun lafzı tebliğden bahsetse de uygulama bu yönde değilse ve başvuru veya vekilinin ilgili karara ulaşma ve kopyasını alma imkanı varsa, vekil karardan sonra dosyaya ilişkin bir dilekçe işleme koymuşsa öğrenmiş sayılacaktır¹⁰.

Kararın tebliğ edilmesi gerekmeyen yargı sistemlerinde ise tarafların kesin olarak karar içeriğine ulaşabilmeleri esas alınmaktadır¹¹¹². Yine belirtmek gerekir ki, kararın tebliğ edilmesi gerektiği hallerde karara ilişkin yapılacak işlemlerle ilgili sorumluluk başvurucudadır¹³.

⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/14-1760 Esas, 2018/43 Karar, 17/01/2018, *İzmir Barosu Dergisi*, Yıl: 83, Sayı: 2, Mayıs 2018, sayfa 260, <https://www.izmirbarosu.org.tr/pdfdosya/sayi-2018-22019127164521366.pdf>

⁷ Mehmet Özcan Başvurusu, B. No: 2019/3266, 15/02/2019
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/6266?BasvuruAdi=mehmet+%C3%B6zcan>

⁸ Suat Bircan Başvurusu, B. No: 2014/16800, 01/12/2016
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/16800?BasvuruAdi=suat+bircan>

⁹ Worm/Avusturya, No: 22714/93, 29/08/1997, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58087>

¹⁰ Sarıbek/Türkiye, No: 41055/98, 09/09/2004, *Harris, O'Boyle & Warbrick: Law of the European Convention on Human Rights*, 3. Baskı, sayfa 63'ten naklen alıntıdır.

¹¹ Haralambidis/Yunanistan, No: 36706/97, 29/06/2001, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-59359>

¹² Papachelas/Yunanistan, No: 31423/96, 25/03/1999, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58291>

¹³ Yavuz/Türkiye, No: 67137/01, 10/01/2006, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-71950>

Yukarıdaki bilgiler ışığında somut olay incelendiğinde, HMK'da dosyanın işlemde kaldırılmasına ilişkin kararın taraflara tebliğ edileceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 150'nin 4. fıkrasında işlemde kaldırılmış dosyanın yenilenmesi talebinin nasıl tebliğ edileceğine ilişkin detaylı bir açıklama yapılmışken, dosyanın işlemde kaldırılması kararının taraflara tebliğ edilmesi mecburiyetinin düzenlenmediği görülmektedir. İlgili maddenin yorumlanması ile kanun koyucunun burada yarattığı boşluk nedeniyle mahkemelerin böyle bir zorunluluğu olmadığı kabul edilmektedir.

Her ne kadar yürürlükteki mevzuatta UYAP'tan öğrenmenin tebligat niteliğinde olduğu yönünde bir hüküm bulunmasa da, gerek AYM içtihadı gerekse AİHM kararları ışığında, özellikle somut olayda başvuruçunun temyiz dilekçesini UYAP'tan sunması gibi hususlar da göz önüne alındığında, dosyanın işlemde kaldırıldığını UYAP'tan öğrenebileceği açıktır.

Başvuruçucu, başvurusunda dosyanın işlemde kaldırıldığına ilişkin UYAP sistemine işlenmiş bir kayıt bulunmadığını belirtmiştir. Mahkemenin dosyanın işlemde kaldırılmasına 19/01/2017 tarihli duruşmada karar verdiği düşünülürse, işlemde kaldırılma tarihinden itibaren dosyayı yenilemek için kanun tarafından verilen 3 aylık süre boyunca söz konusu duruşma tutanağının UYAP sistemine işlenmemiş olması istisnai bir durum olup Karar'da bu konuda net bir açıklama yapılmamıştır. İfadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, Başvuruçucu, dosyanın işlemde kaldırılmasına ilişkin olarak UYAP üzerinde duruşma tutanağından farklı ve ek bir işlem tesis edilmesi gerektiği görüşündedir. Oysa başvuruçunun katılmadığı duruşmada dosyanın işlemde kaldırılması ile 3 aylık kanuni süre işlemeye başlamıştır; mevzuat uyarınca ek bir Mahkeme kararına veya işlemine gerek yoktur.

HMK'da kabul edilen işlemde kaldırılma kararı verildiğinde dosya halen derdest olup 3 ay içinde tarafların yenileme talebinde bulunmaları halinde dosya tekrar ele alınacaktır. Bu nedenle işlemde kaldırılma kararı bir nihai karar değil ara karardır. Hukukumuzda ara kararların tebliğ edilmesi yönünde bir düzenleme bulunmadığından dosyanın işlemde kaldırılması kararının tebliğ edilmemesinin yürürlükteki mevzuata uygun olduğunu belirtmek gerekir. Diğer yandan, dosyanın işlemde kaldırılması kararının davanın açılmamış sayılmasına varabilecek usuli sonuçları düşünüldüğünde, mahkemeye erişimin kolaylaştırılması amacıyla dosyanın işlemde kaldırılması kararının taraflara ayrıca tebliğ edilmesinin, olması gereken hukuk bakımından daha uygun olabileceği görüşündeyiz.

SONUÇ: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan dosyanın işlemde kaldırılması kararının taraflara tebliğ edilmeyerek üç aylık süresi içerisinde yenileme talep edilememesi ve davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinin, ulusal hukuk ile AYM ve AİHM içtihatları göz önünde bulundurulduğunda mahkemeye erişim hakkının ihlali niteliğinde olmadığı kanaatindeyiz.